

вікових груп до різних видів рухової діяльності, збільшується їх рухова активність, піднімається емоційний настрій на фізкультурних заняттях. Воно дозволяє внести елемент незвичності, цікавості, викликає у дітей інтерес і бажання грати.

Список використаних джерел

1. Использование нетрадиционного физкультурного оборудования в физическом развитии детей дошкольного возраста [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://открытыйурок.рф/статьи/597094/>
2. Лісневська Н. В. Використання тренажерів і тренажерних пристроїв у системі фізичного виховання дітей дошкільного віку з метою їх оздоровлення / Н.В. Лісневська // Вісник Інституту розвитку дитини. Випуск 20. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 89-93.
3. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки / із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 1109 (1109-2011-п) від 20.10.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/36305/>.
4. Проект оновленого переліку фізкультурного обладнання, спортивного спорядження та інвентарю для використання в дошкільних навчальних закладах / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmi.gov.ua>
5. Строганова В.С., Ильина Г.В. Использование стандартного и нестандартного оборудования для физического развития дошкольников в условиях реализации ФГОС ДО // Мир детства и образование: сборник материалов XI Международной научно-практической конференции. Магнитогорск: Изд-во Магнитогорск. гос. техн. ун-та им. Г.И. Носова. 2017. С.251-254. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.magtu.ru/attachments/article/9179/Мир%20детства%20и%20образование%202017.pdf>

УДК 373.2.035:305]:331.548

Лукашова Ю. О.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник – д.п.н., проф. Гнізділова О. А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРО ПРОФЕСІЇ ДОРΟΣЛИХ

У статті висвітлюється проблема впливу гендерних стереотипів сформованих у суспільстві, на формування уявлень про розподіл професійних ролей між представниками різних статей. Наведено причини появи гендерних стереотипів у виборі професійної діяльності. Наголошується на необхідності застосування принципу гендерної лояльності та гендерної рівності у процесі формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку. Запропоновано форми і методи виховної роботи, які доцільно застосовувати у ЗДО з метою збагачення уявлень дітей про розподіл праці й соціальних ролей з позицій статі.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, гендерні стереотипи, діти дошкільного віку, ознайомлення з працею дорослих, професія, стать.

Постановка проблеми. Нові трансформаційні процеси у світовій спільноті й у нашій державі, початок ери повноправності буття жінки та чоловіка потребують глибокого осмислення механізмів набуття дитиною уявлень про розподіл праці, сімейних і соціальних ролей на підставі належності до певної статі. Уявлення про чоловічу та жіночу гендерні ролі формуються у рамках кожної культури, а потім застосовуються дітьми у процесі їхньої інтеграції в систему соціальних взаємовідносин з батьками, однолітками та оточуючими людьми. Діти дошкільного віку отримують елементарні знання про світ професій через статево типізовані ознаки. Поряд з цим, вони залучаються до однакових видів діяльності, користуються спільними іграшками, спортивним інвентарем, приладдям.

Уплив думок та суджень суспільства, засобів масової інформації, різні можливості для розвитку чоловіка та жінки, провокують появу гендерних стереотипів, які міцно закріплюються в дитячій свідомості й пізніше впливають на уявлення дітей про розподіл професій за статями. Опитування соціологічної групи «Рейтинг» свідчить, що майже 60% українців підтримують думку, що деякі професії є суто «чоловічим», а деякі – «жіночими» [4]. Донедавна поділ праці за статями існував і на законодавчому рівні. Нещодавно Міністерство охорони здоров'я видало наказ № 1254 [7], яким скасувало перелік із 450 заборонених для жінок професій.

Погоджуємося з думкою І. Є. Товкач, що історично успадковану диференціацію сфер діяльності статей: світ чоловіків – світ предметів та речей, світ жінок – світ спілкування і взаємин – і сьогодні здебільшого вважають панівною в настановленнях на призначення статей у сім'ї та в суспільстві [12, с.11]. Це зумовлює перегляд підходів до виховання дітей, допомогу дошкільникам у опануванні й реалізації відповідних до них соціальних ролей, не обумовлених статевою належністю малюків. Йдеться про те, що хлопчики не повинні цуратися багатьох справ, які за традиційним розподілом соціальних ролей вважають «жіночими», а дівчатка повинні виховувати в собі здатність до успішного функціонування у сферах, в яких домінують чоловіки [12, с. 12]. З огляду на це, актуальність дослідження є незаперечною.

Аналіз останніх досліджень. Питання реалізації гендерного підходу у вихованні дітей дошкільного віку в сучасному суспільстві стає особливо важливим. Ця проблема набуває особливої актуальності і перебуває в колі наукових зацікавлень багатьох учених. Їй присвячені наукові дослідження А. Б. Добровича, Д. Н. Ісаєва, В. Е. Кагана, Д. В. Колесова, І. С. Кона, О. Л. Кононко, О. О. Кудрявцева, Л. А. Кузнецової, С. А. Марутян, Л. М. Олійник,

А. А. Палій, О. В. Прозументик, Т. А. Репіної, Л. Г. Тараннікова, Т. М. Титаренко, І. Є. Товкач, С. В. Шаповалова та ін.

Формування уявлень про працю дорослих знайшло своє відображення у публікаціях З. Н. Борисової, Т. В. Введенської, В. К. Котирло, Т. О. Маркової, Я. З. Неверович, Л. Є. Образцової, Л. Є. Порембської, О. О. Флорової та ін. Ознайомленню дітей дошкільного віку з професіями приділяють увагу Г. В. Бєленька, Н. В. Гавриш, М. А. Машовець, Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, Л. Д. Токарєва, І. Д. Бєх, В. В. Кузьменко та інші. У психолого-педагогічній літературі гендерна тематика трудового виховання не нова, проте вимагає глибокого дослідження.

Мета статті – проаналізувати зміст трудового виховання дітей дошкільного віку, виявити наявність або відсутність гендерного компоненту в комплексних програмах розвитку дошкільників при ознайомленні з професіями дорослих, визначити ефективні форми і методи реалізації принципу гендерної рівності у процесі формування уявлень у дітей про розподіл праці й соціальних ролей.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що гендерний підхід передбачає гармонізацію гендерної взаємодії представників обох статей, пом'якшення гендерних стереотипів, створення рівних можливостей для розвитку хлопчиків та дівчаток. Уточнимо класифікацію гендерних стереотипів за І. С. Кльоциною:

- 1) стереотипи фемінності - маскулінності. Маскулінні ознаки відносять до активно-творчих, сюди належать інструментальні характеристики особистостей – впевненість у собі, активність, жорсткість, логічний тип мислення, лідерство тощо. До фемінних рис належить ніжність, турботливість, вразливість, емоційність тощо. Усі ці якості постійно протиставляються та вважаються взаємодоповнюючими.
- 2) стереотипи щодо розподілу професійних та сімейних ролей між жінками і чоловіками. Так, найважливішою жіночою соціальною функцією вважається роль матері та домогосподарки. А сфера життя обмежується домом, сім'єю і народженням дітей. Чоловіки ж активні у суспільному житті, професійній діяльності, а також вони повинні турбуватися про матеріальне забезпечення сім'ї.
- 3) Особливості змісту праці – традиційно вважається, що жіночі професії повинні бути у сфері обслуговування та лише виконавчі посади, чоловіки ж можуть посідати керівні посади та лідерські позиції [5, с. 248].

Гендерний підхід включає в себе «рівність прав» і «рівність можливостей» (Т. Мельник). «Рівність прав» означає наділення відповідними правовими гарантіями осіб жіночої та чоловічої статі в сферах людського буття. Питання про рівність прав повинне враховувати специфіку хлопчиків і дівчаток, їх статеві особливості, потреби, інтереси й уподобання [12, с. 9].

За останні півстоліття в дитячих книгах, дівчатка в чотири рази частіше за хлопчиків зображалися як користувачі предметами домашнього начиння (швабри, швейні голки, каструлі й сковорідки), а хлопчики в п'ять разів частіше за дівчаток користувалися інструментами (такими як вила, плуг, зброя). У результаті, коли діти зростають і стають дорослими, має місце наступне: жінки виконують велику частину домашньої роботи, і такі обов'язки, як приготування їжі або миття посуду, є тими, що найменше розділяються між членами родини. З подібних поведінкових очікувань формуються «гендерні ролі» для чоловіків і жінок. Виконуючи подібні ролі і чоловіки, і жінки самі ж формують гендерні стереотипи – суб'єктивні уявлення людей про те, як поведуться чоловіки і жінки. Саме виходячи з таких мотивів гендерного виховання формуються і гендерні стереотипи вибору професії [2].

Питання так званих «жіночих» та «чоловічих» видів професійної діяльності в Україні виникло задовго до того, як особистість почала свідомо обирати собі професію та життєвий шлях. Процес гендерної соціалізації полягає насамперед у засвоєнні гендерних ролей, тобто очікуваних у нашій культурі зразків поведінки для чоловіків і жінок. Якщо домінуюча соціокультурна норма диктує: чоловік – «мисливець, годувальник і захисник», жінка – «берегиня родинного вогнища», то з самого раннього дитинства в дівчаток і хлопчиків будуть соціально підкріплюватися різні стилі поведінки. Так, дорослі частіше хвалять за дбайливість, лагідність, ніжність дівчинку і можуть узагалі не помічати цих якостей у маленького хлопчика [1, с. 24]. Ще з дитячого садка чи школи дитина чує, що дівчинка – то «гарна господиня», а хлопчик – «сильний захисник», вони знайомиться з дитячими книжками, з відповідними малюнками, де професії гендерно марковані: «лікар», «інженер», «пілот», але «вчителька», «вихователька», «секретарка».

Така система координат формується ще під час ознайомлення особистості з навколишнім світом і суспільством. Дівчата вибирають традиційно «жіночі» професії, пов'язані з турботою, піклуванням, сервісним обслуговуванням та комунікацією, а хлопці – традиційно «чоловічі», пов'язані із захистом, виявленням сили, винахідливості, витривалості. Звичайно, у кожної тенденції є виключення, але вони не численні. У результаті складається враження, що наявність «чоловічих» та «жіночих» сфер зайнятості має природне походження [1, с. 27].

У науковій праці Л. М. Пісоцької представлено результати експериментального дослідження з ознайомлення дітей старшого шкільного віку з професіями. Вона зазначає, що найбільш цікавими для дітей є сім сфер людської діяльності (у порядку спадання): художні та медичні професії, фінансові, педагогічні, військові, героїчні й робітничі професії. Усі вони по-різному представлені в хлопчиків

і дівчаток. Так, хлопчики найбільш цінують військові, фінансові та героїчні професії, а дівчатка – художні та медичні. На відміну від хлопців, у них зовсім немає цікавості до героїчних, військових і, на жаль, робітничих професій. На другому місці в дівчат педагогічні та фінансові професії, а в хлопців робітничі та медичні [11].

За даними А. Н. Белоус, діти старшого дошкільного віку можуть називати 4 – 15 професій, які вони зустрічали у своєму досвіді. Зокрема, хлопчики краще обізнані з традиційно «чоловічими» професіями: військовими (льотчик, танкіст, космонавт та інші), транспортними (таксист, комбайнер, тракторист, водій та інші), будівельними (каменярь, зварювальник, кранівник, бульдозерист, екскаваторник та інші). Дівчатка частіше називають «жіночі» професії вихователя, вчителя, лікаря, медсестри, перукаря, музичного працівника, продавця [3, с. 137].

У Стратегії «Освіта: гендерний вимір – 2020» зазначено, що педагоги у закладах освіти недостатньо підготовлені щодо практичної реалізації гендерної освіти. Це призводить до сплутування гендерного підходу в освіті зі статево-рольовим, який і веде до збільшення гендерної дискримінації. Наприклад, «чоловіча» професія і «жіноча»: жінка – медична сестра, чоловік – лікар, хоча сама професія не вимагає такого розподілу, як, приміром, у балерини та балеронів [1, с. 25].

Проаналізувавши програми розвитку дітей дошкільного віку, можна стверджувати, що проблемі гендерного підходу в трудовому вихованні дітей не приділено належної уваги. У більшості програм проблема гендерного виховання розглянута на загальному рівні. Так, у програмі «Соняшник» [6] перед педагогом ставляться такі завдання: закріплення уявлень та сприймання дитиною себе відповідно до статі (хлопчик – дівчинка). Здійснення диференційованого підходу до виховання хлопчиків і дівчаток з позицій їхніх майбутніх соціальних ролей. У освітній програмі «Дитина» [10] пропонують формувати у дітей статево-рольові стандарти поведінки чоловіків та жінок, хлопчиків та дівчаток. Учити усвідомлювати своє місце серед інших людей. Формувати уміння розділяти представників чоловічої і жіночої статей.

У програмі «Дитина в дошкільні роки» гендерне виховання розглядається у розділі «Самоставлення. Гендерна соціалізація». У цій програмі розділяють поведінку та виховання дівчаток та хлопчиків. У представників чоловічої статі формують моральні якості: хоробрість, стійкість, поміркованість, витриманість тощо. Автори радять учить хлопчиків брати на себе складні, нецікаві, але необхідні обов'язки, доручення. Виховувати силу, витриманість, уміння долати труднощі, досягати мети, бути спокійними, розсудливими, поважно ставитися до дівчаток, дорослих жінок. Розвивати вміння планувати діяльність та самостійно вирішувати

проблеми, що виникають. Давати уявлення про їхню майбутню соціальну роль [9, с. 16].

У дівчаток рекомендують виховувати жіночі моральні якості: тактовність, ввічливість, ретельність, ласкавість тощо. Формувати у них уявлення про те, що вони – майбутні жінки. Учити виконувати доручення, пов'язані зі створенням краси, затишку. Виховувати дбайливість, ніжність, чуйність, лагідність, бажання бути привабливими. Розвивати вміння планувати майбутню діяльність [9, с. 55].

На нашу думку, завдання представленні у цій програмі провокують появу гендерних стереотипів, за якими хлопчики «мужні, витривалі, цілеспрямовані, майбутні лідери», а дівчатка «ніжні, спокійні, дбайливі», саме ці якості й матимуть значний вплив на дитину в майбутньому.

Цікаві ідеї щодо впровадження принципу гендерної рівності під час формування уявлень у дітей про трудову діяльність дорослих можна проспостерігати у програмі «Впевнений старт» [8]. Автори програми націлюють дітей на те, що вибір професії не залежить від їхньої статті, а підпорядковується їхнім бажанням та інтересам.

Отже, для формування у дітей повноцінної картини світу професій дорослих, в якій немає місця гендерним стереотипам нав'язаних суспільством, вихователю та батькам потрібно у своїй роботі використовувати такі форми та методи виховного впливу, які знайомлять дітей з професійною діяльністю дорослих:

- спостереження за працею дорослих (дати уявлення про те, що жінки також можуть бути впевненими, цілеспрямованими, сильними, рішучими, а чоловіки мрійливими, витонченими, дбайливими);
- бесіди «Ким працює моя мама (тато)?», «Які професії ти знаєш?» «Ким я хочу бути?», «Які професії живуть у тебе вдома?», «Моя мама поліцейський», «Мій тато швея», «Хто працює на будівництві?» «Хто працює у салоні краси?» та інші;
- екскурсії до «Військової частини», «Поліцейського відділку», «Школи», «Пожежної частини», «Радіо студії», «Магазину», «Художньої галереї» та інших установ (звернути увагу дітей, що представниками професії можуть бути як «жінки» так і «чоловіки», наприклад у військовій частині можуть служити як чоловіки, так і жінки, вихователем в дитячому садку може бути і чоловік, а пожежником – жінка);
- читання художніх творів: Д. Білоус «Пекар», «Модельєр», «Лікар»; В. Паронова «Найкраща справа»; О. Пархоменко «Професій багато»; П. Глазовий «Як цей майстер зветься?» та інші;
- розгляд картин, демонстрування мультфільм «Василиса Мікулішна», «Мулан», «Ким бути?», «Схожі», «Зоотрополіс» та інші;

- дидактичні ігри «А я ще знаю...», «Відгадай професію та покажи», «Домалюй інструмент», «Ким вони працюють?», «Ким я хочу стати?», «Плутанина», «Професії раніше та сьогодні», «Хто де працює?», «Хто чим керує?», «Хто що виготовляє?», «Чим пахнуть професії?», «Як цей майстер зветься?» та інші;
- сюжетно-рольові ігри: «Автомайстерня», «Аптека», «Ательє», «Будівельники», «Будинок моди», «Лікарня», «Магазин», «Машиністи потяга», «Моряки», «Пекарня», «Пошта», «Пожежники», «Салон краси», «Художня майстерня», «Школа»;
- зустрічі з представниками нових професій (аеродизайнер, бариста, веб – дизайнер, мерчендайзер, піцейола, флорист);
- участь дітей у праці дорослих.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, працівникам дитячих садків вкрай важливо усвідомити шляхи формування гендерної рівності у дітей дошкільного віку й попередити появу гендерних стереотипів при ознайомленні дітей з працею дорослих і світом професій. Дошкільна освіта повинна зберегти вільне й відповідальне самовизначення зростаючої особистості в новій статево-рольовій парадигмі суспільної свідомості.

Список використаних джерел

1. Бугайлик А. Хлопчики та дівчатка. Виклик гендерним стереотипам. Директор школи. Шкільний світ. 2018. №2. С. 24 – 43.
2. Будяк О. О. Гендерні особливості мотивації вибору професії старшокласників [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://goo-gl.su/RV4vo> (дата звернення 03.10.2019).
3. Дудкевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Жіночі та чоловічі професії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://goo-gl.su/43oEY7> (дата звернення 08.10.2019).
5. Клецина И. С. Психология гендерных отношений: Теория и практика. СПб.: Алетейя, 2004. 408 с.
6. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
7. Міністерство охорони здоров'я України. НАКАЗ від 13.10.2017 № 1254 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-17> (дата звернення 08.10.2019).
8. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К.: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
9. Освітня програма «Дитина в дошкільні роки» / наук. кер. К. Крутії // Лист МОН про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» від 08.12.2010 № 1/11-11178. Запоріжжя. ТОВ «ЛІПС" ЛТД, 2016. 160 с.
10. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. В. Огнев'юк // Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К., 2016. 304 с.

11. Пісоцька Л. М. Знання старших дошкільників про працю людей як відображення процесу ознайомлення з професіями в дошкільній освіті [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://goo-gl.su/Bb8hhVq> (дата звернення 03.10.2019).
12. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом: навчально-метод. посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2012. 368 с.

УДК: 373.21:159.95

**Любченко І.І.,
Кучай А. І.**

*КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

СТРУКТУРА РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗДО

В статті розглядається: «Структура розвитку логічного мислення у процесі навчально-ігрової діяльності, формування особистості дитини, навчання дітей творчо мислити, виховання активного ставлення до здобуття знань, розвиток їх інтелектуальних і творчих здібностей, логічного мислення, моральний розвиток, патріотизм, засвоєння етичних норм – завдання, важливість яких визначається вимогами часу».

***Ключові слова:** мислення, логічне мислення, старші дошкільники, навчально-ігрова діяльність.*

На сучасному етапі розвитку системи дошкільного виховання найбільшої вагомості набула потреба пошуку нових форм виховання і навчання, яка б сприяла особистісному зростанню дошкільника.

На будь-якому віковому щаблі дитина набуває не лише психологічні якості, спільні для всіх дітей, а й свої власні індивідуальні особливості психіки та поведінки. Бути людиною означає бути не лише «як усі», володіти всім, чим володіють інші, а й бути неповторною особистістю з власними смаками, інтересами і здібностями.

Основними завданнями у роботі з дітьми дошкільного віку є забезпечення умов для розвитку і зростання активності кожного, ініціативної поведінки при ознайомленні з навколишніми предметами, світом, а також установленні контактів, спілкуванні.

«Логіка» позначає розумну внутрішню побудову людиною судження, здатність доводити правильні та спростовувати неправильні міркування, добирати в ході висловлювання істинні судження-посилки, які приводять до істинних суджень-наслідків, уміння висловлюватися, спираючись на логічні операції.

Мислення є найважливішою функцією мозку людини. Будь-який вид діяльності не може обійтися без нього. Воно лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок. Саме тому так важливо сформувати у малюків основи образного та логічного мис-